

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-613-3-28>

**FAR-RIGHT POPULISM IN EUROPE AS A CHALLENGE
TO DEMOCRATIC GOVERNANCE UNDER THE INFLUENCE
OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

**УЛЬТРАПРАВІЙ ПОПУЛІЗМ У ЄВРОПІ ЯК ВИКЛИК
ДЕМОКРАТИЧНОМУ ВРЯДУВАННЮ ПІД ВПЛИВОМ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Chuchvara T. Ya.

*PhD Student at the Department of
Political Science and Public
Administration
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Чучвара Т. Я.

*аспірант кафедри політології
і державного управління
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

24 лютого 2022 року російська агресія проти України кардинально змінила європейський політичний ландшафт. Замість очікуваної консолідації демократичних сил війна відкрила шлях для посилення ультраправих популістських партій, які перетворили кризові настрої на електоральний капітал.

Популістські праворадикальні партії нині є однією з трьох найпотужніших політичних сил у третині європейських країн [1]. Їхнє зростання відбувається на тлі енергетичної кризи, інфляції та міграційного тиску, створюючи сприятливий ґрунт для гасел про «зраду еліт».

Ультраправий популізм загрожує не окремим політичним рішенням, а демократичній системі загалом. Ці рухи створюють бінарний наратив «чистого народу» проти «корумпованої еліти», підриваючи принцип поділу влади [1]. Війна загострила цю проблему, дозволивши популістам перетворити кризу на антиєвропейську агітацію.

До 2022 року багато ультраправих лідерів відкрито захоплювалися путінською моделлю як альтернативою «ліберальному хаосу». Дослідження 37 популістських партій у 22 європейських країнах показало: більшість змінила риторику лише поверхнево – офіційно засуджуючи агресію, водночас виступаючи проти допомоги Україні [3].

Показовим є приклад Австрії, де FPÖ здобула 28,9% голосів у 2024 році, експлуатуючи невдоволення інфляцією та міграцією, уникаючи прямої підтримки Росії.

Дослідження 269 політичних партій у 29 країнах виявило, що 97 європейських партій відкидають один або більше аспектів підтримки України, включаючи надання зброї, прийом біженців, підтримку вступу до ЄС або готовність нести додаткові енергетичні витрати [2]. При цьому популістська риторика та євроскептицизм пояснюють основну частину варіацій у підтримці України, що свідчить про системний характер проблеми.

«Хамелеоноподібність» популістських партій дозволяє їм швидко адаптуватися до змін у громадській думці, що робить їх особливо небезпечними в умовах кризи [3].

Популісти використовують кризу, спричинену збільшенням числа біженців, для мобілізації електорату [2], поступово перетворюючи українських біженців на об'єкт критики через зростання соціальних витрат.

Також вони підривають довіру до системи поділу влади, представляючи інститути як перешкоди для «волі народу» [1]. В умовах війни вони використовують затримки в рішеннях як доказ «неефективності демократії».

Російські інформаційні операції знаходять сприятливий ґрунт серед популістських партій, які поширюють конспіративні теорії про «змови еліт», формально засуджуючи агресію, але підриваючи підтримку України [3].

Війна активізувала кілька механізмів популістської мобілізації. Економічний удар – зростання цін на енергію та продукти – популісти представляють як наслідок підтримки України, використовуючи гасла про «еліт, що продали народ» [1].

Популісти критикують санкції як «покарання власного народу», ігноруючи довгострокові наслідки енергетичної залежності від Росії.

З часом популісти включили українських біженців у антиімміграційний дискурс, змішуючи їх з іншими категоріями мігрантів для мобілізації традиційних страхів.

Війна створила нові лінії розколу навколо європейських цінностей. Популісти представляють підтримку України як «нав'язування чужих цінностей», апелюючи до «християнських цінностей» для залучення консервативних виборців.

До 2022 року європейські праворадикальні партії розглядали путінську Росію як модель неліберальної демократії [3], базуючись на спільних цінностях: традиціоналізмі та антилібералізмі.

Показовим є приклад Орбана, який зберігає проросійську орієнтацію [4]. Після вторгнення популістські партії обрали стратегію подвійних стандартів: засуджують агресію, але критикують санкції та допомогу Україні [3].

Популістська риторика та євроскептицизм пояснюють основну частину варіацій у підтримці України, створюючи загрозу європейській солідарності та підриваючи здатність ЄС діяти як єдиний актор проти Росії [2].

Розглядаючи наслідки для демократичних процесів, зростання ультраправого популізму під впливом російсько-української війни має далекосяжні наслідки для функціонування демократичних систем у Європі. Ці наслідки проявляються на інституційному, процедурному та культурному рівнях.

Популістські партії систематично підривають принцип верховенства права, представляючи законодавчі та судові органи як перешкоди для «волі народу» [1]. В умовах війни ця критика набуває особливої гостроти, оскільки популістські лідери використовують потребу в швидких рішеннях для виправдання обходу демократичних процедур. Особливо небезпечною є тенденція до централізації влади під приводом «ефективності». Популістські партії, отримавши владу, часто намагаються ослабити систему стримувань і противаг, апелюючи до необхідності «сильного лідерства» в умовах кризи.

Паралельно з цим популістські партії використовують воєнний контекст для обґрунтування обмежень свободи слова, представляючи критику як «підрив національної безпеки» або «гру на руку ворогу». Особливо вразливими стають незалежні медіа, які критикують популістську риторiku щодо війни. Популістські партії намагаються дискредитувати журналістів, звинувачуючи їх у «непатріотизмі» або «служінні іноземним інтересам».

Нарешті, євроскептичні позиції популістських партій призводять до ослаблення міжнародного співробітництва в критично важливий момент. Це проявляється в опорі проти поглиблення європейської інтеграції, критиці спільної зовнішньої політики та спробах ревізії наявних міжнародних зобов'язань. Особливо небезпечним є використання національного суверенітету як аргументу проти європейської солідарності. Популістські партії представляють підтримку України як «зраду національних інтересів», підриваючи основи колективної безпеки в Європі.

Дослідження ультраправого популізму в Європі під впливом російсько-української війни дозволяє зробити кілька ключових висновків:

Перший висновок може здатися парадоксальним: замість того, щоб ослабнути перед лицем зовнішньої загрози, популістські рухи лише зміцніли. Їхня адаптивність вражає – вони змінили риторiku, але зберегли антиелітарну суть і євроскептичні настрої.

Другий момент стосується економіки. Дорожча енергія, інфляція, мілітарні видатки – все це стало боєприпасами в популістському

арсеналі. Важко заперечити їхні аргументи, коли люди справді відчувають удар по гаманцю.

Третій аспект – це розкол у європейській ідентичності. Замість згуртування навколо спільних цінностей, ми бачимо, як популісти майстерно розігрують карту національних інтересів проти «брюссельського диктату».

Досвід українського суспільства в умовах війни демонструє можливість мобілізації демократичних сил перед лицем авторитарних викликів. Цей досвід може бути корисним для європейських демократій у їхньому протистоянні з популістськими загрозами.

Література:

1. Aktas M. The rise of populist radical right parties in Europe. *International Sociology*. 11.2024. Vol. 39 DOI:10.1177/02685809241297547.
2. Hooghe L., Marks G., Bakker R. та інші. The Russian threat and the consolidation of the West: How populism and EU-skepticism shape party support for Ukraine. Support for Ukraine against Russian aggression has been strong across Europe, but it is far from uniform. *European Union Politics*. 2024. Vol. 25, Issue 3. P. 459–482. DOI:10.1177/14651165241237136.
3. Ivaldi G., Zankina E. The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Right-Wing Populism in Europe. *European Center for Populism Studies (ECPS)*, 2023. 372 p. p. DOI:10.55271/rp0010.
4. Lamour C. Orbán Placed in Europe: Ukraine, Russia and the Radical-Right Populist Heartland. *Geopolitics*. 08.2023. Vol. 29P. 1–27. DOI:10.1080/14650045.2023.2241825.